

УДК 378.147.091.33-028.17;78

UDC 378.147.091.33-028.17;78

ЮЛІЯ БАРАНЕЦЬКА,

кандидат педагогічних наук

(Україна, Хмельницький,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,

вул. Проскурівського підпілля, 139)

YULIYA BARANETSKA,

Candidate of Pedagogical Sciences

(Ukraine, Khmelnytskyi,

Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy,

Proskurivskoho Pidpillia Str., 139)

ID ORCID 0000-0002-4065-4100

Музичний лекторій як особлива форма позааудиторної виховної роботи зі студентською молоддю у вищому навчальному закладі

(За матеріалами музичного лекторію «Уславлений майстер обробки української народної пісні М. Д. Леонтович», присвяченого 140-річчю від дня народження композитора).

Music Lecture Course as a Special Form of Extracurricular Educational Work of Students in Higher Educational Institution

(By the materials of the music lecture course “The Famous Master of Adaptation of Ukrainian Folk Song M.D. Leontovych” dedicated to the 140th anniversary of the composer’s birthday).

Анотація. У поданій статті розглядається проблема щодо вибору форм позааудиторної виховної роботи студентської молоді у вищому навчальному закладі. Зокрема, зроблено акцент на такій особливій формі, як музичний лекторій, а також подано визначення даного поняття. Водночас, запропоновано розгорнутий сценарій музичного лекторію, присвяченого 140-річчю від Дня народження М. Д. Леонтовича, у якому чітко визначено його складові: мету (пізнавальну, розвивальну, виховну), обладнання, попередню підготовку, а також структуру, що складається із вступної, основної та заключної частин. Зміст музичного лекторію спрямований на знайомство аудиторії з цікавими біографічними даними геніального митця, аналізом його творчої спадщини, кращими зразками обробок українських народних пісень та оригінальних творів композитора. Презентаційним супроводом до нього пропонуємо використати фото та відеоматеріали про композитора.

Ключові слова: *музичний лекторій, М.Д.Леонтович, студентська молодь, вищий навчальний заклад, позааудиторна виховна робота.*

Summary. This article deals with the problem of choosing forms of extracurricular educational work of students in higher educational institution. In particular, emphasis has been placed on such a special form as the music lecture course, and the definition of this term has been given. Along with this, we propose a detailed scenario of the music lecture course dedicated to the 140th anniversary of M.D. Leontovych, in which we clearly defined: the purpose (cognitive, developmental, educational), equipment, preliminary preparation, as well as the structure consisting of the introductory, main and conclusive parts. The content of the music lecture course is aimed at acquaintance of the students with interesting biographical data of the ingenious artist, analysis of his creative heritage, the best samples of adaptation of Ukrainian folk songs and original works of the composer. As a presentation accompaniment to it we propose to use photos and videos about the composer.

Key Words: *music lecture course, M.D. Leontovych, students, higher educational institution, extracurricular educational work.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах сьогодення значної актуальності набуває вибір та організація викладачами і кураторами академічних груп саме таких форм позааудиторної виховної роботи, які б сприяли вихованню високого рівня дозвілленої культури студентської молоді у вищому навчальному закладі.

Однією із найефективніших форм позааудиторної виховної роботи майбутніх педагогів, на нашу думку, є саме музичний лекторій. Слово «лекторій», трактується у тлумачному словнику як цикл лекцій, об'єднаних за тематикою, і призначених для певного кола слухачів (Калашник В., 1997, с.487). Виходячи з цього, під *музичним лекторієм* ми розуміємо цикл музичних лекцій, пов'язаних із програмовим матеріалом, та спрямованих на розширення світогляду студентської молоді у галузі музичного мистецтва, закріплення знань, умінь та навичок, набутих у процесі аудиторних занять.

Важливим є те, що під час музичного лекторію відбувається поєднання слова і музики, що має значний вплив на студентів, сприяючи вихованню естетичних почуттів та розумовому розвитку молоді.

Яскраве образне мовлення лектора у поєднанні з прослуховуванням музичних шедеврів і споглядання фото та відео матеріалів допомагає розбудити їх фантазію. Саме тому така форма роботи призначена для організації цікавого спілкування студентської молоді, що має спільні інтереси у галузі музичного мистецтва

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Останні десятиліття ознаменувалися активізацією інтересу вітчизняних учених і педагогів-практиків до розробки теоретичних і методичних засад педагогіки дозвілля (І. Гутник, І. Белецька, Б. Брилін) та підготовки вчителя до організації дозвілєвої діяльності дітей і підлітків (І. Бойчев, В. Звєкова, Н. Яременко, Т. Яцула). З'явилися дослідження, присвячені питанням виховання культури проведення вільного часу (І. Суботін, С. Кузьмін, С. Цюлюпа), культури дозвілля (С. Пішун, С. Сергієнко, Т. Ченіговець) та виховному потенціалу музичного мистецтва як засобу виховання у студентів вищих педагогічних навчальних закладів культури дозвілля (Ю. Баранецька, Л. Гуцол).

Формулювання цілей статті... Метою статті є презентація розгорнутого сценарію музичного лекторію, присвяченого 140-річчю від дня народження М. Д. Леонтовича, зміст якого ознайомить студентську молодь із життєвим та творчим шляхом видатного українського композитора, а також надасть можливість прослухати кращі хорові шедеври митця.

Виклад основного матеріалу... Педагог Л. Слаболицька-Воротникова зазначає, що «...правильно організований музичний лекторій сприяє музичному вихованню студентської молоді і створює передумови для її всебічного розвитку» (Слаболицька-Воротникова Л., 1974, с.115). Саме тому за доцільне вважаємо подати розгорнутий сценарій музичного лекторію, присвяченого 140-річчю від дня народження митця, проведеного нами у стінах Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії під назвою «Уславлений майстер обробки української народної пісні М. Д. Леонтович».

Мета:

- *пізнавальна:* ознайомлення студентів із життєвим та творчим шляхом яскравого представника класичного українського хорового мистецтва М.Д.Леонтовича;
- *розвивальна:* формування у студентської молоді високого рівня слухацької культури та естетичного смаку на кращих зразках світових шедеврів композитора;
- *вихована:* розвивати інтерес до класичного хорового мистецтва, розуміння його ролі у житті сучасної людини, а також формування національної свідомості та поваги до спадщини минулих поколінь шляхом ознайомлення студентів із життєвим та творчим доробком М.Д.Леонтовича.

Обладнання: портрети М.Д.Леонтовича, технічні засоби навчання, аудіо та відеозаписи обробок українських народних пісень композитора.

Попередня підготовка: вибір хоровими колективами репертуару.

Хід лекторію:

Вступна частина

У нього було витончене обличчя, світлі лагідні очі. Він був делікатною людиною, інтелігентною в найширшому розумінні цього слова. Таким же делікатним і лагідним був його талант. Він писав високохудожні твори, які довго лежали, нікому не відомі, бо скромний автор мало дбав про їх популяризацію. Саме так непомітно йшла праця митця, народжувалася нова поезія звуків... (*портрет композитора*).

Ці прозові рядки описують постать видатного корифея української музичної культури, композитора, уславленого майстра хорової мініатюри, талановитого вчителя Миколу Дмитровича Леонтовича.

Творчість митця перевершила всі попередні досягнення в галузі хорової музики. Він стоїть в одному ряду у галереї найвидатніших діячів української національної культури, таких, як Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, М. Коцюбинський, М. Лисенко та ін.

Тому сьогодні ми маємо нагоду і велику честь відзначити 140-річчя від дня народження талановитого композитора, сина українського народу М. Д. Леонтовича, доторкнутися до перлин життєвого та творчого шляху, а також насолодитися прослуховуванням його шедеврів у виконанні студентських хорових колективів факультету мистецтв ХГПА.

Основна частина

1 грудня 1877 року у с. Монастирок, що на Вінниччині, в родині священика Дмитра Феофановича та Марії Йосипівни з'явився на світ дивовижний хлопчина (*фото будинку, де народився композитор*).

Батько розповідав, що «первісток Миколка, ще й говорити, як слід не вміючи, наспівував пісеньок». Саме таку безмежну любов до пісні привила йому мати, яка, маючи хороші голосові дані, з дитинства співала колискових пісень (*фото сім'ї композитора*) (Баранецька Ю., 2016, с. 51).

То ж не дивно, що усе своє подальше життя Микола Дмитрович пов'язав саме з музикою, розпочавши здобувати музичні знання спочатку в Шершневецькій церковноприходській школі,

Немирівській гімназії, Шаргородській бурсі, а згодом став студентом Кам'янець-Подільської духовної семінарії (*фото Немирівської гімназії, Шаргородської бурси, Кам'янець-Подільської духовної семінарії*).

Уже в роки навчання Микола Леонтович почав розписувати мелодії українських народних пісень, які згодом стали основою та дорогоцінною перлиною його творчої спадщини. Їх тематика багата і різноманітна – це обрядові, історичні, соціально-побутові, жартівливі та інші жанри.

Багато творів, які опрацював композитор, мали досить глибокий психологічний та життєвий зміст. Саме такою є обробка української народної пісні «Мала мати одну дочку», у якій розповідається про трагедію молодої жінки, відданої матір'ю за гіркого п'яницю (*Звучить українська народна пісня в обробці М. Леонтовича «Мала мати одну дочку»*) (Баранецька Ю., 2016, с. 51).

Не менш сповнена глибоким психологічним та життєвим змістом обробка української народної пісні «Закувала зозуленька», у якій зображено образ самотньої молодої дівчини, її нещасливу жіночу долю (*Звучить українська народна пісня в обробці М. Леонтовича «Закувала зозуленька»*).

Після закінчення Кам'янець-Подільської духовної семінарії Микола Леонтович працював учителем співів у Чуківській сільській школі. У період з 1901 по 1903 рр. композитором вже було видано дві збірки пісень із Поділля.

Досить яскравим та плідним був тульчинський період творчості митця (*фото будинку, у якому проживав композитор*). Саме життя Леонтовича у Тульчині, куди він переїхав у 1908 році, стало періодом композиторської зрілості і творчих звершень. Поява високохудожніх творів у цей час стала результатом титанічної праці над удосконаленням власного, індивідуального і неповторного стилю. Леонтович створює унікальні хоріві шедеври: «Ой сивая зозуленька», «Піють півні» та «Женчикок-бренчикок» (*Звучить українська народна пісня в обробці М. Леонтовича «Ой сивая зозуленька»*).

Микола Леонтович володів природженим даром відчувати найхарактерніші, ледь помітні тонкощі народної пісні, красу її мелодії, правдивість і мудрість поетичного слова. Сумна, задумлива і елегійна українська пісня ще з дитинства увійшла в свідомість і сформувала його як людину безмежної доброти з чистою шорокою і красивою душею.

Особливо відрізняються його твори з глибоким змістом, в яких розкриваються складні сімейні відносини, адже ніхто так щиро, як Микола Дмитрович, не оспівував у народній музиці горя і сліз самотньої дружини та нещасної дівчини. Кожна його пісня про жіночу долю – це мовби частинка чулого серця митця, краплина його чистої, як кришталь, прозорої і самовітної, як роса вранішня, душі... Саме такою є обробка української народної пісні «Піють півні» (*Звучить українська народна пісня в обробці М. Леонтовича «Піють півні»*).

Проте не лише людське горе знайшло своє втілення у творчості митця – він умів також бачити радість і щастя, веселощі і сміх. Чиста й природна особистість дитини виступає в його народних іграх, така ж чиста і наївна у своїй безпосередності душа наших предків – у ігрових, обрядових піснях. Здоровий український гумор Леонтовича яскраво проявився у жартівливих та танцювальних піснях. Зокрема, пісня-танок «Женчикок-бренчикок» позначена характерним мазурковим ритмом, приваблює легкістю, прозорістю і витонченістю хорової фактури, що ювелірною обробкою деталей інколи нагадує чисто інструментальне звучання (*Звучить українська народна пісня в обробці М. Леонтовича «Женчикок-бренчикок»*).

Але найвищим досягненням творчого генія Миколи Леонтовича, найбільш популярним, вагомим та таким, що прославив його на весь світ, став «Щедрик», який із тріумфальним успіхом був вперше виконаний 25 грудня 1916 року, у Київському університеті хоровим колективом під керівництвом О. Кошиця. і сьогодні, з приходом Різдвяних свят, з екранів телевізорів та радіостанцій, на вулицях та оселях лунає мелодія українського «Щедрика». Вона часто є саундтреком до багатьох відомих українських та зарубіжних фільмів і рекламних роликів. Мистецтво неперевершеності цієї композиції полягає в тому, що Микола Дмитрович Леонтович зумів трьома нотами і чотирма звуками прославити українську співочу націю на весь світ. (*Звучить українська народна пісня в обробці М. Леонтовича «Щедрик»*).

Новим у творчому стилі Леонтовича були оригінальні хоріві твори, написані на слова українських поетів, зокрема хоріві поеми на слова Григорія Чупринки «Літні тони» та «Льодолом».

Але ще більше вражає новизною музичної мови незакінчена опера композитора «На русалчин Великдень», яка в історії української музики займає особливе місце. Складністю і гостротою засобів музичного викладу деякі номери опери перевищують те, що перед 19-20 роками було створено в українській музиці.

Робота Леонтовича над оперою відбувалася у складних життєвих обставинах, оскільки 19-21 роки були найбільш злиденними за усе його життя. Для сім'ї не вистачало харчування, не було одягу. Робота йшла складно, оскільки митець не мав практичного досвіду в інструментуванні, а тому, разом з написанням опери, доводилося самостійно опановувати оркестрування.

«На русалчин Великдень» належить до жанру народно-фантастичної опери. Уся її тематика побудована на основі переосмислення ритміки та мелодики українських народних веснянок, русальних та купальських пісень. Головна тема опери виростає з українських казок і легенд, пов'язаних із віруваннями в русалок, мавок та інших міфічних сил. Уся музична тканина твору пов'язана з народними звичаями, обрядами, танцями та хороводами. Особливо це відчутно в одній із хорових веснянок «Ой гори, ой світи», яка подається в опері як хоровод-танець (*Звучить I хор русалок із опери «На русалчин Великдень» «Ой гори, ой світи»*).

Досить виразно звучить хор із опери «На русалчин Великдень» «Хай іде, насува, чорна хмара», який своїм стилем нагадує хорові мініатюри композитора, створені на основі народних пісень (*Звучить II хор русалок із опери «На русалчин Великдень» «Хай іде, насува, чорна хмара»*).

Досить тепло, насичено глибоким ліричним почуттям звучить у творі хір «Ти єдина у нас», також побудований на інтонаціях народних пісень (*Звучить IV хор русалок із опери «На русалчин Великдень» «Ти єдина у нас»*).

«На русалчин Великдень» – це світла печаль української музики... Не судилося... Як нездійсненна мрія. Не судилося увійти в Європу з великою формою, з оперою. Але хорові мініатюри завоювали світ. Назавжди.

Така багатогранна діяльність М. Д. Леонтовича в галузі хорового опрацювання народних пісень – то не лише аранжування й не гармонізація, а виключної майстерності й художньої досконалості, яскравої стильової самобутності й національної визначеності оригінальна творчість великого митця, заснована на народній пісенній культурі.

І сьогодні, глибоко шанують та звеличують великого митця. Багатьом професійним та самодіяльним хоровим колективом присвоїли його ім'я, на його честь було відкрито музей у с. Марківка Вінницької області. Пропонуємо вам переглянути відео-фрагмент (*Перегляд фрагменту: 21 перлина Вінниччини «Пам'яті М. Д. Леонтовича»*).

Заклучна частина

Микола Леонтович – композитор неповторний. Сприймавши й глибоко засвоївши традиції, він упевнено пішов своїм шляхом, склавши власним доробком цілий етап у розвитку української хорової музики. Композитор зумів відібрати все краще з творчості попередників і сучасників, доповнити його досягненнями світової культури, збагатити власним досвідом, поєднати все це з народною пісенністю і створити такі шедеври хорового мистецтва, які стали школою художньої майстерності для цілого покоління митців. Благословенне народження і пам'ять Великого Митця!

Ми Вам усім вдячні за увагу. До нових зустрічей!

Висновки... Отже, впроваджуючи музичний лекторій у позааудиторну виховну роботу, ми забезпечуємо цілеспрямоване, систематичне залучення студентської молоді до його організації та проведення, що, в свою чергу, сприятиме розширенню її музичного світогляду, формування слухацької культури під час слухання, виконання та вибору репертуару, а також створенню умов для інтелектуального розвитку. Водночас, залучаючи студентів до спільної діяльності, ми виховуємо в них такі особистісні якості, як от: відповідальність, колективізм та дисциплінованість.

Список використаних джерел і літератури / References:

1. Баранецька, Ю. (2016). *Виховання культури дозвілля студентської молоді засобами музичного мистецтва*: методичний посібник. Хмельницький: Центр мистецтва і дизайну. / Baranetska, Ya. (2016). *Vykhovannia kultury dozvillia studentskoi molodi zasobamy muzychnoho mystetstva*: metodychni posibnyk. [Education of Leisure Culture of Student Youth by Means of Musical Art]. Khmelnytskyi: Tsentr mystetstva i dizainu [in Ukrainian].
2. Слаболицька-Воротникова, Л. (1974). Музичний лекторій у школі. *Музика в школі*, 110-115. / Slabolytska-Vorotnykova, L. Muzychnyi lektorii u shkoli. [Music Lecture Course at School]. *Muzyka v shkoli*. 110-115 [in Ukrainian].
3. Калашник, В. (Ред.) (1997). *Тлумачний словник української мови*. Харків: Прапор. / Kalashnyk, V. (Red.). *Tlumachnyi slovnyk ukraïnskoi movy*. [Ukrainian Language Explanatory Dictionary]. Kharkiv, Prapor [in Ukrainian].